

Türk birliyinin Azərbaycan–Özbəkistan qaynaqları

Böyük mütəfəkkirlər Nizami Gəncəvi və Əlişir Nəvainin yaradıcılığı tarixin bütün dövrlərində türk dünyasının, xüsusilə, Azərbaycan və Özbəkistan xalqlarının misilsiz mənəvi sərvəti sayılıb. Nizami yaradıcılığında geniş yer tutan türk sevgisi Əlişir Nəvai irsində özünün yüksək zirvəsinə çatıb. AMEA-nın Gəncə Bölməsi Nizami Gəncəvi Mərkəzinin direktoru, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əlimuxtar Muxtarovla müsahibəmiz bu mövzudadır.

– Əlimuxtar müəllim, xalqlarımızı birləşdirən ortaq dəyərlər, mənəvi bağlar Dədə Qorqudun vəsflərindən, öygülərindən üzü bəri dostluq və qardaşlığın təməlidir. Özbək şairi Nəvai Nizamidən 300 il sonra dünyaya gəlsə də, onu özünə ustad sayırdı. Sonrakı əsrlərdə də Azərbaycan–Özbəkistan ədəbi-mədəni əlaqələri davam edib və bu gün ən yüksək səviyyədədir.

– Türkdilli klassik ədəbiyyatın nəhəng siması Mir Əlişir Nəvai dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin özünə ustad sayıb və əsərlərində bunu dönə-dönə vurğulayıb. Hətta o, kiçik mənzuməsində Nizamini Gəncə torpağının yetirdiyi qüdrətli sənətkar hesab edib.

*O, Gəncə torpağında yatan müqəddəs insan
Şeir xəzinələri yaratdı kalamından.
Qiyətli incilər bəzədi bu ələmi,
Yoxdur o incilərin sayı ulduzlar kimi.
Nizami, bu dünyada kimi tay tutsam sənə,
Şeirinin qüdrətinə bərabər olmaz yənə.*

Məhz bu kök üstündə bitən ədəbi-mədəni əlaqələrimizin sonrakı dövrlərinə aid də çoxlu tarixi faktlar var. Məsələn, burada qardaş özbək ədəbiyyatında Nizami Gəncəviyə ilk cavab yazan sənətkarlardan biri, XIV əsrin sonu–XV əsrin əvvəllərində Heydər Xarəzmini xatırlamaq yerinə düşər. O, özbək dilində yazdığı əsərinin müqəddiməsində qeyd edir. “Bərk həyəcanlı idim. Bu zaman, sanki, Nizami Gəncəvi öz mərhəmətli əlləri ilə qapını açıb içəri girdi. Ayaqlarına yığıldım. O lütf ilə əlimdən tutub qaldırdı, “dur!” – dedi: “Bu gün dövrən türklərin dövrənidir. Uca səslə türk oxu! Sazını

köklə, məhəbbətlə qopuzunu əlinə al, türk nəğməsi yarat! Şeirdə mənim yolum xoşagələndir, gülqənd kimi faydalıdır. Mən yazdığım xətlə qələm işlət! Mən keçən yola qədəm qoy!”

Göründüyü kimi, Nizami Gəncəvi “mənim yolumla get” deyir. Bu yol isə dahi Nizamini özünün gəldiyi, özündən sonra isə bəşəriyyətə, türk dünyasına, müsəlman ələminə miras qoyduğu xüsusi ilahi nizama məxsus Nizami yoludur ki, o yol da akademik Rafael Hüseynovun təbirincə desək, birləşdirən, qovuşdurən, həmrəylik təbliğ edən bir yoldur.

Müstəqillik illərində iki qardaş ölkə arasında əlaqələr daha da genişləniş. Dövlətlərarası münasibətlərin formalaşmasında Ulu öndər Heydər Əliyevin və Özbəkistanın sabiq Prezidenti İslam Kərimovun müstəsna xidmətləri olub. 1996-cı ildə Azərbaycanın Özbəkistanda, 1998-ci ildə isə Özbəkistanın Azərbaycanda səfirlikləri fəaliyyətə başlayıb. Daha əhatəli qardaşlığa vəsile olan geniş üfüqlər açılıb, ölkə rəhbərlərinin dövlət səfərləri reallaşdırılıb.

Hazırda Azərbaycan–Özbəkistan əlaqələrinin yüksək səviyyəyə çatma-

sında Prezidentlər İlham Əliyevin və Şavkat Mirziyoyevin şəxsi münasibətləri də həlledici rol oynayır. 2022-ci il Azərbaycan–Özbəkistan əlaqələrinin inkişafı baxımından xüsusilə məhsuldar olub. Məhz həmin il dövlətimizin başçısının Özbəkistana üç dəfə səfər etməsi Azərbaycan Prezidentinin qardaş ölkə ilə yaxınlığa böyük önəm verməsinin göstəricisidir. İki ölkə arasında bu vaxtadək imzalanmış 160-dan çox sənəd, o cümlədən strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafına dair bəyannamə əməkdaşlıqda möhkəm hüquqi baza yaradıb.

– Demək, ulu Nizamini və Nəvainin türklük sevgisi bu gün gerçəkləşib...

– Elədir ki, var. Ədəbi-mədəni əlaqələrin hansı dövrdən başlamasından asılı olmayaraq, Türk dünyasının iki qardaş xalqının dahi mütəfəkkirlərinin ümumtürk mədəniyyətinə xidmətləri şəxələnərək, yüzillikləri geridə qoyaraq müasir dövrdə prezidentlərimizin apardıqları uğurlu siyasət nəticəsində dostluq və qardaşlığımızın tarixin heç bir dövründə çata bilmədiyi ən yüksək zirvəyə çatıb.

Əgər bu gün biz Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasından, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatından, (TÜRK-SOY) Türk Birliyindən, Özbəkistanda Heydər Əliyev adına Mədəniyyət Mərkəzindən, Ortaq Türk dilindən, Beynəlxalq Türk Akademiyasından, Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı Şuşadan, 30 illik işğaldan sonra Azərbaycanın Füzuli şəhərində qardaş Özbəkistan Respublikasının töhfəsi olaraq Əmir Teymurun nəvəsi, dünya şöhrətli riyaziyyatçı, astronom Mirzə Ulucbəy adına 1 nömrəli orta məktəb yaradılmasından danışırıqsa, bütün bunlar, təbii ki, Ulu şairlər Nizamini və Nəvainin böyük diləklərinə və ideallarına uyğundur.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Prezidenti, akademik İsa

Həbibbəyli Azərbaycan–Özbəkistan əlaqələrindən bəhs edərkən yazır: “Azərbaycan–özbək ədəbi əlaqələri qədim tarixə və böyük ənənələrə malik olsa da əsasən, Əlişir Nəvai üzərində qurulmuşdur. Böyük özbək mütəfəkkiri və şairi Əlişir Nəvainin adı və əsərləri Azərbaycan–Özbəkistan ədəbi-mədəni əlaqələrinin bünövrəsini təşkil edir. Belə də demək mümkündür ki, Əlişir Nəvai Azərbaycan–Özbəkistan ədəbi əlaqələrinin rəmzidir. Əlişir Nəvainin böyük ustad hesab etdiyi Nizami Gəncəviyə münasibəti və Məhəmməd Füzulinin Əlişir Nəvai haqqındakı yüksək fikirləri xalqlarımız arasındakı ədəbi əlaqələrin məhək daşına çevrilmişdir.”

– Heç şübhəsüz ki, bu il avqustun 1–4-də Azərbaycanda keçiriləcək Özbəkistan Mədəniyyəti Günləri, ayın 22–23-də qardaş ölkənin Prezidenti Şövkət Mirziyoyevin ölkəmizə dövlət səfəri münasibətlərin genişlənməsinə daha güclü stimül verəcək. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

– Özbəkistan Mədəniyyəti günlərində

iştirak etmək üçün Azərbaycana 200 nəfərdən artıq ədəbiyyat, mədəniyyət, incəsənət xadiminin gəlməsi, cənab Mirziyoyevin dövlət səfəri çərçivəsində yüksək səviyyəli danışıqlar, Füzuli şəhərində yeni evlərə köçən sakinlərlə görüş, məktəb açılışı və Şuşa səyahəti xalqlarımızın bir-birinə nə qədər yaxın olduğunu dünyaya göstərdi. Eyni zamanda, ilin sonunadək Özbəkistanda keçirilməsi nəzərdə tutulan Azərbaycan mədəniyyəti günləri kimi mədəni tədbirlər hər iki ölkə rəhbərinin siyasi iradəsinin, mədəniyyətə, incəsənətə, ədəbiyyata göstərdiyi hədsiz diqqət və qayğının parlaq təzahürüdür.

Yeri gəlmişkən, bir qrup nümayəndə heyəti Gəncə şəhərinə də gəlmişdi və onlar, qədim Nizami yurdundan xoş təəssüratla ayrıldılar.

**Söhbəti yazdı:
Hamlet QASIMOV,
“Xalq qəzeti”nin bölgə müxbiri,**

Gəncə